

VRAŽDIT PRÁVNÍKY – ANO ČI NE?

The first thing to do is kill all the lawyers.

– William Shakespeare, King Henry VI, Part II 4

Tak tedy všichni... bez výjimky! Všichni právníci by měli být podle Shakespeara zabiti... Ale, proboha, proč?! Kolikrát již toto neblahé „likvidační maximum“ v tradičním podání – a žel i reálné historii – jenom zaznělo? Všichni prvorození Egypta za Mojžíše, všechna „neviňátka“ za Héroda, všichni protestanté za bartolomějské noci, všichni Židé za Hitlera a třeba i všichni třídní nepřátelé za Stalina...

Hledisko věku, náboženské, rasové, třídní a nyní tedy i profesní... „všichni právníci“... Již několik století tedy v sobě nesou lidské dějiny tuto hrozbu zakódovanou velikým umělcem do slov postavy jedné z jeho divadelních her. Ano, není to přímo Shakespeare sám, kdo takto promlouvá, a přeci mám – jak ještě ukáží – všechny důvody věřit, že ta nenávist a žluč, která z té hrozivé věty zaznívá, je jeho vlastní, osobní... Jenže právníky nenáviděl i Hitler. Právě od něj tak pocházejí výroky o „absolutních idiotech a trotlech“, kteří si vymýšlejí zcela neuvěřitelné věci... Na chvíli tak ustrnu v němém údivu. Co jen může mít přes propast staletí společného nenávist omezeného diktátora a svrchovaného básníka, toho, který dokázal vynést na světlo i ta nejskrytější hnutí schoulená v záhybech lidské duše? Může být takový vůbec skutečné zášti schopen?

Namísto odpovědi jen nová záhada... I v Goethově hře *Götz von Berlichingen* totiž nacházím větu, která potvrzuje, že i Shakespeareův druh na pomyslném básnickém Olympu a sám absolutvent práv tuto nenávist taktéž minimálně refleктоval... „Dav by mě býval málem ukamenoval, když uslyšel, že jsem právník“ – pronáší jedna z postav hry zasazené do období německých selských válek v první čtvrtině 16. století poté, co přeci jen šťastně pronikla do úkrytu na dvoře bamberského biskupa. Stav zmatení, ve kterém se nacházím, je tak téměř dokonalý... Proč jen u všech čertů „dav“, Shakespeare a snad i Goethe (vzpomeňme jen, jak vehementně odrazuje Mefistofeles Žáka od studia jurisprudence – „dědí se zákony a práva tak jako věčná nemoc dál...

V tlach rozum, dobro v zlo se mění... Práv, s nimiž na svět přišli my, žel, těch tam vůbec dbáno není...“) právníky nenávidí? A co s tím vším má do činění Hitler? Co je vlastně všechny tak hrozně popuzuje, že by byli schopni ty, kteří nám mají přinášet světlo práva a spravedlnosti a chránit nás před chaosem a anarchií – dokonce i zabít?

Po stopách jedné nenávisti

A přesto netrvá dlouho a opět mám „světlo v tmách“ a počátek „Ariadnina klubka“, které by mi tak společně měly být spolehlivými průvodci na cestě naznačeným labyrintem... Je to totiž právě období výše zmíněných selských válek, ze kterého se zachoval známý rýmovaný výrok vzbouřených sedláků – *Die Juristen, böse Christen*, tedy „právníci, zlí křesťané“. „Zlí“ pak podle německých odborných pramenů proto, že jejich hlavním povahovým rysem měla být bezmezná chtivost majetku, pro kterou „překrucují právo“ a bez rozpaků se stavějí na stranu bohatých a mocných. K onomu „překrucování“ jim pak má zase hlavně napomáhat přehnaný formalismus, znetvořování pravdy a nekonečné protahování soudních procesů. A rázem je téměř jasno! O to více, že taktéž z německé oblasti pochází i termín *Judisten* – tedy pozmeněné označení právníků, mající symbolizovat příbuznost se složeninou *Judassöhne* – „Jidášovi synové“, za které tedy byli vzhledem k výše uvedeným okolnostem skutečně i nezřídká považováni.

Nejsou to však jen prostí selští lidé, kterým jsou uvedené „neřády“ nápadné a kteří se cítí být v labyrintech právních předpisů, kde „dobré“ již ne tak jistě musí být i „správným“, ztraceni. I vzdělanci – a zejména teologové mezi nimi – mají své výhrady. Jan Gerson tak přímo hovoří o tom, že právní věda pochází „z existence zlého“, Nikolaus Kemf zase o služce (právo), které je připisována úcta náležející paní (teologie). Obdivuhodnou „nečasovost“ pak prokazuje Jakob Wimpfeling, který nedoporučuje studium práv s odůvodněním, že tato ohrožují zájmy „nesmrtelné duše“ a celkově jsou vůbec dobrá „pouze k naplnění peněženky“.

Jenže právě pro tu putují – radami snůlků nikterak váž-

něji zasaženy – už od 11. století do italské Boloně celé zástupy mladých mužů, takže se pověst o sociální prestiži a bohatství absolventů této „právnícké univerzity“ již záhy roznáší po celé Evropě. I za jejich nemalého přičinění brzy praská doposud uzavřený sakrální středověký svět definitivně ve svých švech... Jen posmutněle tak o tři století později konstatuje autor *Dekameronu* nepřehlédnutelný protiklad mezi chudě oblečeným básníkem a bohatstvím jeho právníckého protějšku. Jiný Ital – Petrarca – sice ještě právníkům vyčítá, že se místo o původ práva a zákonů, starají pouze o peníze plynoucí z dobře zavedené praxe, ale – moralisté sem, moralisté tam – postavení právníckého stavu mezi mocnými a bohatými tohoto světa je již v této době dostatečně zajištěno.

Že je přitom diskreditováno i samotné právo, o kterém pro změnu staré české rýmování říká, že „Právo se k pavučině přirovnává, brouk ji proráží, muška v ní zůstává“ se „tyto znalce“ nezdá příliš zatěžovat...

Bílá linie

Buďme však spravedlivými, ne všichni právníci byli pohledem „na tloušťku peněženky“ posedlí a všehoschní padouchové. Jako světlá nit se vinou dějinami právníckého stavu i příklady mužů, kteří se za spravedlnost a právo zasadili dokonce i svými životy. A tady jsme tak konečně i u kořenů „Hitlerovy nenávisti“. Byli to totiž právě právníci, kteří svým „obtížným formalismem“ připravili „vůdci“ nejedno rozčilení a které nedostatečná pohotovost při odčítání ze rtů „státního Molocha“ stála nezřídka minimálně kariéru.

Že mohlo v situacích „nedostatečné pružnosti“ právníků jít i daleko o víc, mohou pak nejlépe opět prokázat historické příklady. Tak je již na počátku 3. století našeho letopočtu popraven zřejmě nejvěhlasnější právník antického Říma Papinianus jen proto, že odmítl „právem ospravedlnit“ zločin císaře Caracally, když stejný osud pak za mnohem známějších okolností čeká o mnoho století později i svatého Thomase Mora. Nemusí se však u této „příkladné linie“ právníckého stavu vždy nutně jednat jen o dramatický konflikt „rozpínavého útlaku“ s (za těchto

okolností pozeňnaným) lpěním na liteře. Světe div se, i chudobu vyzývající právníky a ony pověstné „advokáty chudých“ zde nalezneme...

Na prvním místě tak jistě nutno jmenovat paradoxně patrona celého právníckého stavu a taktéž svatého – Iva Helorihho. Právě tento zastupoval u soudů důsledně jen chudé (ba dokonce jim z vlastních peněz platil i soudní výlohy), takže se mu podařilo zemřít ve velké chudobě, což je na právníka jakékoliv doby výkon hodný jistě nemalého obdivu. A v tomto smyslu působících mužů (a nyní již i žen) bychom jistě našli mnohem více...

Hamletova hřbitovní řeč

Tak povzbudivě mi všechno to právě napsané o „světloňoších“ právníckého stavu znělo, a přeci je náhle má „povznesená nálada“ v troskách... A za všechno mohou litografie Honoré Daumiera, ty proslulé „karikatury justice“, do kterých jsem nedopatřením nahlédl... Nahlédl a už se nemohl odtrhnout – od všech těch nekonečných podob soudcovské úplatnosti a také téměř živočišnou chamtivostí potažených tváří advokátů, neváhajících vytáhnout z kapes svých mandantů i poslední haléř...

Že by měl Shakespeare nakonec přece jen pravdu? Ten Shakespeare, žijící v době nebývalého nárůstu vlivu barristerů, odměňovaných za svůj sociální vzestup celou řadou vtípů a historek, beroucích si za svůj cíl jejich pracovní zaneprázdnění, které jim sice na jedné straně neumožňuje ani zemřít – které však na straně druhé poskytuje i více než dostatečný prostor jejich záletným panickám, aby jim pokud možno ve velkém stylu nasazovaly parohy... Ať tak či onak, téměř jistým se zdá, že Shakespeare měl s právníky skutečně účty skoro až „osobní povahy...“ Proč by totiž jinak nechal v oné nezapomenutelné „hřbitovní scéně“ potězkat Hamleta právě lebku domnělého právníka? Proč to nemohla být třeba lebka pekaře nebo vojáka? Co Shakespeara na právnících tak popuzovalo, že jim ani v hrobě nedopřával pokoje?

Odvažuji se tvrdit, že to byla ona sebejistota, s kterou tito, opření o znalost práva, procházejí jako vlivní, bohatí a vždy vážení občané životem (vždy vítězové, vždy na jeho „slunné straně“), která Shakespeara především dráždila. A zároveň mu také

žádný jiný stav nemohl poskytnout tak skvělou příležitost ukázat, jak navýsost relativní hodnotu připisuje všem dosaženým statkům, postavení a hlavně chytráctví tohoto světa se vši svou naléhavou nezdvěřilostí – SMRT. Ano, jen a jen proto se Hamlet ve své meditaci „o tom, co je potom“ může ptát „právníkovy lebky“ slovy jako – „tak kde jsou nyní všechny tvé vychytralosti, proč nevzneseš na hrobníka žalobu, že tě přetáhl špinavou lopatou přes hlavu?“ Lebka však umíněně mlčí, vloženou otázku – jak moc mělo všechno to předchozí štvání za majetkem a postavením smysl – nezodpovídá a kontrast mezi časným a věčným tak už snad ani nemůže být větší...

„Smrti, kde je tvůj osten?“ – volají křesťané u prázdného Ježíšova hrobu. „Právníku, kde je tvé vítězství?“ – pronáší jakoby ozvěnou na prvé zvolání Hamlet s lebkou domnělého „znalce práva“ v ruce... Jedno velké speciální básníkově MEMENTO MORI pro celý právnícký stav...

Literární noviny 47/1997

PRAVDOLÁSKAŘ MACHIAVELLI

Spravedlnost vytvářela v republikách a královstvích jednotu, a tato jim pak přinášela moc a stabilitu. Hájila ubohé a bezmocné, potírala bohaté a mocné, ponižovala pyšné a nestoudné, krotila chamtivce a lakomce, trestala opovážlivce a rozháněla násilníky. To ona v republikách nastoluje rovnost, jež je, usilujeme-li o jejich trvání, nesmírně žádoucí. Právě tato ctnost se nejvíce líbí Bohu.

– Machiavelli

Opravdu jen stěží uvěřit, že muž, který napsal před téměř pěti sty lety tyto vpravdě nadčasové „pravdoláskařské věty“ byl později označen za samotné vtělení ďábla a týž ďábel byl naopak svého času v Anglii dokonce zástupně označován podle zkratky jeho křestního jména jako „Old Nick“.

A přeci je tomu tak! Niccòlo Machiavelli (1469–1527) – protože o nikoho jiného v tomto případě nešlo – byl vskutku v očích mnohých po své smrti nahlížen, pokud ne přímo jako ďábel, tak jistě alespoň jako zlosyn, jehož jméno by mělo být nejlépe na-

vždy zapomenuto. Tomu pak „vděčil“ té skutečnosti, že kromě výše uvedených vět napsal i mnohé jiné, v nichž ve jménu „státoprávní nezbytnosti“ připustil ospravedlnění těch nejtěžších zločinů směřujících proti tehdy dominující křesťanské morálce.

Do debaty o jeho postojích se tak v průběhu následujících staletí zapojili mnozí myslitelé a státníci, mezi nimiž nechyběl kupříkladu ani pruský král Fridrich II. Veliký, který roku 1739 vydává spis *Anti-Machiavel*, kde v předmluvě výslovně říká – „Chápu se obhajoby lidství proti tomu Monstru, které jej chce zničit. Dovoluji si postavit rozum a spravedlnost proti sofismu a zločinům“. Jenže Machiavelli má i své obhájece, mezi nimiž nechybí ani „těžké váhy“ jako třeba Francis Bacon, který naopak napsal – „Buďme Machiavellimu vděční, že psal o tom, co lidé činí, a nikoli o tom, co by činit měli.“ Je totiž třeba nejprve poznat „tvář a povahu zla, neboť bez toho ctnost zůstane zranitelná a bezbranná“. Podobně později i Diderot či Rousseau tvrdí, že Machiavelli zobrazoval neřest jen proto, aby osvětlil ctnost.

„Spor o Machiavelliho“ zůstává ostatně nerozhodnut do dnešních dnů. Každá doba se totiž k němu musí nakonec ve světle svých vlastních výzev vždy vědomě i nevědomě vracet s onou v základech jeho učení nevyhnutelně ležící otázkou – kdy je ještě jednoznačně neetické jednání ospravedlnitelné svým cílem?

Lesk a bída renesanční Itálie

My pak máme k návratu k Machiavellimu zcela aktuálně ještě o jeden dobrý důvod více, a ten spočívá v nedávném vydání českého překladu biografie Mariny Mariettiové *Machiavelli* s příznačným podtitulem *Filosof nutnosti*. Je to skvělá příležitost se nad Machiavelliho dílem zamyslit, a hlavně si jej znovu (či poprvé) přečíst.

V knize italské a především ve Francii působící historičky před námi ožívá svět vrcholící renesance na přelomu 15. a 16. století, který mimochodem tak barvitě a se strhující silou vykreslil ve své nedokončené knize o Michelangelovi *Kámen a bolest* Karel Schulz, jenž v ní právě Machiavellimu přiřknul (a nemohl dost dobře jinak) i jednu z vedlejších úloh.

Připomenout si je tedy nutno zejména Machiavelliho mládí ve

Florencii Lorenza Nádherného, jeho život zde v době působení Savanaroly a především pak úřad sekretáře Rady deseti, v němž se ve službách florentské republiky dostává až k samotným zřídům tehdejší moci – na dvůr francouzského krále Ludvíka XII. či k císaři Maxmiliánovi. A tím se výčet zdaleka neuzavírá – Machiavelli je v Římě v době konkláve, z něhož vítězně vzchází papež Julius II., osobně jedná s obávaným Cesare Borgiou.

A pak ten náhlý „pád“ po návratu medicejského rodu do Florencie, kdy roku 1513 stráví určitý čas dokonce i ve vězení, z něhož jej vyvádí až „amnestie“ udělená u příležitosti volby prvního „medicejského papeže“ Lva X. Nicméně i tak stále nemilost a vyhnání, které ale Machiavelli na toskánském venkově využívá k napsání děl, díky nimž se stane nesmrtelným. Právě zásah věrolomné Fortuny bolestně pocítěný na vlastní kůži jakoby zpřesnil jeho analytické schopnosti, které nyní chladně, věčně a s rozvahou reflektují vše, co ve svém dřívějším politickém životě poznal, k čemuž navíc přistupují i poznatky o mechanismech moci čerpané z milovaných antických klasiků.

Jak Mariettiová zřejmě právem podotýká, při jejich četbě byl Machiavelli asi vůbec nejšťastnější. Před ním defilovaly děje dávno minulých věků, a on je v klidu své pracovny porovnával s tím, čeho byl sám svědkem – v časném nacházel věčné a neproměnné. Skutečně je tak Machiavelli především empirik a psycholog světových dějin, jemuž je vzdálená snaha o vytýčení velkých koncepcí smyslu historie, jak s nimi později přichází zejména Hegel, hlásající cval světového ducha dějinami či Marx, jenž na něj navázal svým důrazem na ekonomickou podstatu historie projevující se nevyhnutelnými přechody z jedné společensko-ekonomické formace do druhé.

Ne, pro Machiavelliho je tvůrcem dějin „starý člověk“ se svými vášněmi, neřestmi a ambicemi, kdy dějinné pozadí se může jakkoliv změnit, toto však zůstává neměnné. Nezbyvá než si povzdechnout, jakých hrůz 20. století bychom zůstali ušetřeni, kdyby blouznivci jak vystřížení z Dostojevského *Běsů* nesnili o „novém člověku“ a nevyřáběli tak hekatomby nevyhnutelně navršené z „bývalých lidí“, jak o „svých poražených“ alespoň sami bolševici výslovně hovořili. Kdyby prostě jen více četli Machiavelliho a důvěřovali jeho nadčasové znalosti lidské povahy.

Protože s lidskou malostí, hloupostí a sprostotou se to má jako s tím, co praví Pán Ježíš v evangeliích o žebrácích – „budou tady s námi stále“...

Na toskánském venkově se tak pod tímto zorným úhlem rodí nejen *Vladař*, ale i *Úvahy o umění válečném* či *Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*. K tomu pak připočteme i *Florentské letopisy* psané již vlastně na oficiální podnět Medicejských, do jejichž přízně se pozvolna vrací. To se však již také nevyhnutelně blíží závěr Machiavelliho života, jenž krátce po neslavně známém vyplnění Říma („*sacco di Roma*“) a vyhnání Medicejských z Florencie roku 1527 umírá.

U „*sacco di Roma*“ malé odbočení – můžeme si zde totiž jednak připomenout sugestivní vyličení této události v Celliniho *Vlastním životopise*, ale kromě toho i ukázat, kterak z dějinných tragédií působením staletí plynoucího času možná nejvíce přetrvávají „dobové anekdoty“ – podle jedné z nich se tak soldateska plenící Řím projevovala podle svých tradičních národních preferencí. Jinými slovy tedy Němci vraždili, Španělé znásilňovali a Italové kradli, protože věděli, že na vraždění a znásilňování bude ještě dost času. Tak alespoň praví ve své knize příznačně nazvané *Antistoria degli Italiani* její autor Giordano Bruno Guerri.

Machiavelliho smrt v této době je ovšem svým způsobem milosrdná, neboť až nyní se nezadržitelně prohlubuje poníženi Itálie, jež se dle pověstného příměru stává bezbrannou kurtizánou, již nezbyvá než přijmout každou cizí moc, jež do ní vstupuje. Právě tomu chtěl Machiavelli svým voláním po silné, rozhodné a obransky schopné státní moci celým svým veřejným působením čelit, právě tomu chtěl svým dílem zabránit.

Rozhodně přitom nebyl moralistou. Sám podle mnoha svědectví i dochované korespondence nezřídka cynický kumpán, pravidelný zákazník kurtizán a třeba i autor děl s pověstně přisprostlou tematikou, mezi nimiž vyniká zejména dodnes na divadelních prknech hraná *Mandragora*. A především pak zejména ve *Vladaři* pro mnohé neodpustitelně obháje a vlastně i obdivovatel cesty Cesare Borgii dějinami, neboť tento přece učinil „vše správně“ a ztroskotal pouze na rozmaru Fortuny, když onemocněl právě v době, kdy zemřel jeho otec papež Alexandr VI. Až tak poněkud zebe z toho Machiavelliho „morálního vzduchoprázd-

na“, v němž není negativních znamének ani pro vrahy, pokrytce a lháře, pokud ovšem jednají ve jménu vyššího cíle.

Machiavelli a dnešek

Dnes se naopak zdá, jako by negativní konotace spjaté s Machiavelliho jménem povětšinou zmizely. Právě naopak – v jedinečném mravním klimatu české společnosti, kde může pro okolní západní svět poněkud neuvěřitelně termín „pravdoláskař“ platit za nadávku a dehonestující označení, si přídomek machiavelista leckdo hrdě připíná na hruď. Bude se mít tak totiž za to, že to není žádný naiva, že v tom takříkajíc umí chodit a především, že si je na něj třeba dát pozor.

A vskutku takto lze v české kotlině opět jakousi „renesancí machiavelismu“ vcelku dobře – dnes a denně – sledovat. Plno lidí jako by se pyšnilo svým chladným pozorováním a bystře kalkulujícím úsudkem, jenž jim má ve spojení s absencí morálních zábran pomoci dosáhnout právě toho cíle, který si vytkli. Tedy zpravidla žádoucího postu či výhod, ale také třeba „jen“ uspokojení marnivého, ješitného a ctižádostivého ega. A tak má své machiavelisty nejen politický život a státní instituce, ale i firmy a univerzity, často i rodiny, a odtud pak školy a školky.

Prostě je v Česku „přemachiavelizováno“, ačkoliv přitom není z kontextu Machiavelliho života a díla sebemenších pochyb, že pro tyto své stoupence by měl skutečný Machiavelli jen slova výsměchu a pohrdání. Protože jestliže skutečně „účel světlí prostředky“, tak především záleží na tom účelu: předně jaký je, a zda tedy následně ty již použité nehezké prostředky opravdu posvěcuje? Uspokojení ješitného ega či osobní materiální výhody takovým účelem pro Machiavelliho rozhodně nebyly (sám prožil víceméně celý život ve finančních starostech).

Pokud pak na nás dnes někdo vytahuje svou vypěstovanou „machiavelistickou muskulaturu“ zrovna v politice, je to zvláště ubohé a nebezpečné, jakož ovšem i trapné.

Takže jaký účel ospravedlňuje z dnešního pohledu? Řekl bych třeba s odkazem na nedávno promítaný film *Lincoln*, že situace, v níž tento prezident doslova korumpuje jednotlivými úřady příslušné zákonodárce, jen aby 13. ústavním dodatkem zrušili

otroctví. Nebo když šlo ve druhé světové válce o bytí a nebytí Západní civilizace, tak úporné bombardování civilních cílů či i shoení atomových bomb (daleko více zajímavých příkladů na toto téma představuje i nedávno v českém překladu vydaná kniha Michaela Burleigha *Morální dilema – Dějiny druhé světové války*). Nebo přímo dnes uchování dohody o zadržování uprchlíků s lidská práva příliš nerespektujícím tureckým sultánem, protože jejich další obrovskou vlnu by při narůstajícím tlaku populistů už nemusely evropské demokracie ustát.

Populisty totiž dost dobře nelze porazit – jejich přirození spojenci, jimiž jsou zejména lidský strach a lidská hloupost, jsou na to prostě příliš silní. Lze jim však vzít vítr z plachet tím, že je po Machiavelliho vzoru chladně a bez emocí „zvážíme“ a pak jim odebereme živnou půdu pod nohama tím, že cíleně odstraníme podmínky, za nichž by mohli prospívat. Je tak třeba ovšem činit od počátku, nepřestajně a důsledně, bez sebemenšího podcenění a namyšleného pohrdání. Neboť první a základní příkázání, jež nám velký renesanční Florentin zůstavil, zní – vidět jasně a nic si nenalhávat, zodpovědně počítat i s těmi nejhoršími variantami vývoje jako reálně možnými a být na ně předem účinně připraven.

Výše uvedené příklady se tak zdají být účely, jež „snad“ ty nežádka přímo hrozivé prostředky posvěčují. I když je nutno být nesmírně opatrným, neboť vše toto je příslovečná hra s ohněm, která se nakonec může nesmírně vymstít. Pověstný fenomén kluzkého svahu, z něhož už nemusí být návratu. Protože jednu věc věděl zakladatel moderní politické vědy a odpůrce dějinného determinismu, skvostný psycholog a znalec lidských duší Machiavelli spolehlivě – člověk si dokáže neskutečně nalhávat a zdůvodnit si prakticky úplně vše. Pokud tedy nenaslouchá hlasu svědomí tak jako Raskolnikov, který nakonec zabít svých dvou stařen ve jménu vyššího „napoleonskou argumentací“ zdůvodňovaného účelu prostě a jednoduše „nevzdýchá“. To ovšem ale ještě platily premisy křesťanské civilizace, jež přisuzuje i tomu „poslednímu z lidí“ veškerou myslitelnou důstojnost a úctu.

Každopádně pokud tedy Machiavelli jistojistě odmítá ty k němu se hlásící cyniky a pragmatiky, kteří se domnívají, že každý účel ospravedlňuje jakékoliv prostředky, stejně tak by měl

zcela určitě i slova výsměchu pro lidi naivní, nepočítající s možným rozměrem zla, neznalé špatných sklonů lidské povahy, stoupence utopii a do pekel vedoucích nedomyšlených dobrých úmyslů. Není pochyb, že i tento typ „pravdoláskařů“ by hnal pověstným „svinským krokem“, protože jsou pro společnost a fungující stát možná ještě nebezpečnější než ti první.

Samotnou větu o tom, že „lásky a pravdy zvítězí nad lží a nepravostí“ by ovšem Machiavelli nepochybně podepsal. Tak jako ostatně každý normální a zahořklým nepřejícím cynismem nezdeformovaný člověk.

Lidové noviny 17. prosince 2016

3.....

MIMO VŠEDNÍ DEN

.....

PROHLÁŠENÍ KOŠTÝŘE ABSURDIT

Absurdní se nepochybně může a vlastně musí pojít buďto s tragickým nebo směšným – a nejčastěji s obojím při převaze jedné složky. Nepochybně bylo absurdním, když se v nacistickém Německu jednoho dne v parcích na lavičkách objevilo označení *Jen pro Árijce* – a při vši tragice, jíž ten den předjímal, to bylo zároveň směšné...

To ale není na absurditě to nejzajímavější – daleko více na ní přece láká, že je zdánlivě tak subjektivní, až je masám neviditelná. Věru, že pravými koštýři absurdit a paradoxů jsou přeci odjakživa intelektuálové, kteří si jako nikdo jiný dokáží vychutnat absurdity a paradoxy světa, do něhož jsou vrženi. Jak brilantně, s pobavenou ironií a zároveň zkoprnělým úžasem jen dokázal popsat socialistickou realitu zejména ve svých prvých divadelních hrách právě Václav Havel, jenž ovšem sám pokorně přiznával pouhé své učňovství ve vztahu k nedostižnému patronovi všech ctitelů absurdního – Franzi Kafkovi...

A přeci mě napadá, bylo opravdu nevyhnutelně třeba být sofistikovaným intelektuálem, aby člověk rozpoznal, že ta zmíněná „rezervace“ na lavičkách nacistického Německa byla absurdní – protože jak také jinak označit vyloučení části spoluobčanů z možnosti pohovět si ve stínu stromů jen kvůli jakýmsi novým rasistickým hokus-pokusům? Jistě nikoliv – však také mnozí z těch, kdo se knihám neupsali, bludu nepropadli a naopak ti, kdo si s ním až příliš teoreticky pohrávali, mu sami nakonec podlehli...